

על מצבה של העברית

שינויי מגמה במדיניות האקדמיה ללשון העברית בקביעת מילים חדשות

רות בורשטיין ↙

עיון בזיכרונות האקדמיה ללשון העברית משנת תש"ך ואילך מלמד על שינויי מדיניות מרחיקי לכת שחלו עם השנים באשר לעקרונות המנחים אישור מילים חדשות. בעבר הקפידו חברי האקדמיה הקפדה יתרה על כללי הדקדוק ועל דרכי הגזירה הנהוגות במקורותינו העבריים ולא ניאותו לסטות מהם ולו קמעה. בשנים האחרונות האקדמיה קשובה הרבה יותר למילים הרווחות במוסדות ציבור ובתקשורת, ויש קבלה רבה יותר של השגור בפי הציבור. שכיחותה הרבה של מילה משמשת נימוק כבד משקל לאישורה גם כשיש נימוקים לשוניים לפסילתה. נוסף על כך, רוב המילים שנפסלו בעבר הרחוק אושחו בחמש עשרה השנים האחרונות.

הקדמה

יצירות הרוח, המדע והחומר מתעשרות ומתעדכנות בקצב מואץ בעשורים האחרונים; העולם משופע בתמורות חברתיות, תרבותיות, מדעיות וטכנולוגיות. תורות, גישות, רעיונות, תופעות, המצאות, חפצים, תפקידים ומקצועות שלא היו בעבר נוצרים ומתחדשים כל העת. לכל הנוצר והמתחדש יש לקבוע מילים חדשות. על השפה להדביק את קצב השינויים והחידושים של החיים. המילים החדשות, במיוחד בתחום הטכנולוגי, מומצאות על-פי רוב תחילה באנגלית, ורק אחר כך הן מתרגמות לעברית, אלא אם כן מדובר במושג האופייני רק למדינת ישראל או לתרבות העברית. בישראל האקדמיה ללשון העברית מופקדת על קביעת המילים החדשות.

פעמים רבות הקהילה המדעית או אנשי תקשורת ממציאים מילים החסרות להם בעבודתם. המילים מתקבלות וקונות להן אחיזה חזקה בקרב משתמשיהן. תפקיד האקדמיה, כפי שנאמר בישיבה לב של מוסד זה (תש"ך), להדביק את התפתחות לשוננו, לקבוע את חוקיה ולאשר את העובדות הקיימות זה כבר במציאות הלשון החיה, במידה שאינן נוגדות את רוח הלשון, כלומר כשאין בדרך תצורת המילה סטייה מכללי התצורה הנחשבים לתקינים בעברית. על תופעה זו מילות מפתח: מדיניות לשון, שמרנות ופתיחות במדיניות לשון, השפעת שפות זרות על התפתחות הלשון

ד"ר רות בורשטיין היא מרצה בכירה במכללה האקדמית לחינוך על שם דוד ילון. ראש לימודי עריכת לשון וראש המכון לכתובה אקדמית במכללה. עורכת כתב העת 'חלקת לשון'.

מאמר זה מבוסס על הרצאה שנישאה בכינוס 'מדיניות לשון בישראל: תמונת מצב' מטעם המרכז למדיניות לשון באוניברסיטת בר-אילן ב-28.5.08.

אמר בן חיים (ישיבה קנ, תשל"ב): 'טוענים נגד האקדמיה שהיא מפגרת ומאחרת. אני חושב שזו מעלתנו. היו זמנים שהיה המוסד צריך לשבת ולהמציא מילים. זמן זה חלף. רבים מאנשי המקצוע ממצויאים מילים, ולאקדמיה יש אפשרות לבדוק אותן, למיין, לפסול או להכשיר. אני חושב שתפקידנו להתחרות עם מציעים שונים. טוב שיש אנשי מקצוע היודעים לקבוע להם מונחים. אנו מתווכחים אם המילה כשרה או לא'.

הדרכים לחידוש המילים

(א) **יצירת מילה בדרך שורש ומשקל**: נבחר שורש המתאים להבעת העניין שמחפשים בעבור מילה והוא ניצוק למשקל (בשם) ולבניין (בפועל) המביע את המשמעות הכללית של המילה. רוב המשקלים - אין להם במקורותינו משמעות מוגדרת, אך בימינו נוטים לראות במשקל חלק ממשמעות המילה. דרך זו נחשבת 'הקוטב העברי העליון' של חידושי המילים על-פי מסורת הלשון, על-פי המצוי המקובל והרווח במקורותינו (זיכרונות האקדמיה מד, תשנ"ז). דוגמה לפועל חדש: סְקֵר (cover [an event]); הפועל נוצר מיציקת השורש סק"ר לבניין פיעל. הפועל 'כיסה' - תרגום מילולי לפועל באנגלית - נפסל בשל אי-התאמת משמעו לעניין שהוא אמור להביע. דוגמה לשם חדש: קֶלֶט (cassette); המילה נוצרה מיציקת השורש קל"ט למשקל קֶטֶלַת.

(ב) **בחירת מילה המצויה במקורות**: בוחרים מילים נשכחות מספרות המקורות שמשמען המדויק אינו ידוע עוד ואין הן בשימוש, ויוצקים אליהן תוכן חדש. דוגמה: 'כַּבֵּל' (cable) - חידוש של ועד הלשון משנת תרפ"ט. אין קרבה עניינית בין 'כבל' במשמעו המקורי (כגון: 'עגו בַּכָּבֵל רָגְלוֹ') לבין המושג שבמונח החדש; הוא נוצר בשל קרבת הצלילים. ה'כבל' שבמקורות קושר עצמים קרובים זה לזה, מהדק אותם: רגל לרגל באסיר; אנייה אל המזח, ואילו ה'כבל' החדש מקרב רחוקים, יוצר קשר בין רחוקים (אגודת תילים להולכת חשמל).

(ג) **קביעת צירוף מילים שכל אחת לעצמה מצויה בלשון, אך הצירוף של השתיים הוא החידוש**:

דוגמות: 'שומר טף' - baby sitter; לב העיר - city.

(ד) **הוספת סופית בעלת משמעות למילה המצויה בלשון**:

דוגמות: 'נעימון' - 'נעימה' + המוספית 'ון' המביעה הקטנה - תרגום ל-ringtone; 'תגובית' - 'תגובה' + המוספות 'ית' - תרגום ל-talkback.

(ה) **יצירת הלחם משתי מילים המצויות בשפה**:

דוגמות: 'מחזמר' - הלחם של 'מחזה' + 'זמר'; 'רַכְבָּל' - הלחם של 'רכבת' + 'כָּבֵל'. דרך זו ננקטת רק לעתים רחוקות, משום שאינה מעוגנת במקורותינו (בהט, תשמ"ז; ינאי, תשמ"ט-תש"ן).

מידת הנחיצות בחידוש מילים

לא פעם נשמעה בישיבות המליאה של האקדמיה הטענה שהאקדמיה מחדשת יותר מדי. בישיבה רכ (תשנ"ה), לדוגמה, נטען כי אין צורך לחדש את המונח 'הַשְּׁלָם' (השלמת מילים חסרות במבחי קלוז) וכי האקדמיה הופכת למכונה הגוזרת ומייצרת מילים חדשות ומיותרות, מילים שבסופו של דבר לא ישתמשו בהן. טענה זו אינה חדשה; גם נגד ועד הלשון (הגוף שקדם לאקדמיה ללשון

העברית) טענו שהוא בית חרושת למילים. מנגד נאמר בישיבה כי ההימנעות מחידוש מילים, בטענה שיש מילים אחרות המביעות את המשמעות המבוקשת, היא גילוי של שמרנות המונע מדוברי השפה מילים שהם זקוקים להן. מאחר שאין האקדמיה מוכנה להפקיד את הלשון בידי דובריה, היא צריכה לספק להם את המילים החדשות שהם מבקשים. כן נטען כי אין האקדמיה מחדשת ביזמתה מילים בהשפעת האנגלית, אלא היא נענית לפניית הציבור החושב שהוא נצרך למילים החדשות. בסירוב האקדמיה לספק מילה חדשה, המביעה את המושג החברתי או התרבותי החדש, אפשר לראות התערבות או הטלת צנזורה על תופעות חדשות בעולמנו. השאלה אם האקדמיה צריכה לשקול שיקולים תרבותיים או שמא עליה להצטמצם אך ורק לשיקולים לשוניים עולה לא פעם בדיונים העוסקים במילים אפנתיות. ברוב המקרים, למרות כל ההסתייגויות, האקדמיה מספקת את המילים המבוקשות. הדוגמה הטובה ביותר לעניין זה היא התרגום ל-celebrity. רבים התנגדו לתרגום המילה האפנתית, שימיה, כך קיוו, יהיו קצרים. אך בסופו של הדיון אושרה המילה 'ידוען', והיא דווקא רווחת למדי בלשון העיתונות, בתרגומים לסרטים ועוד (ראו ישיבה רכ, תשנ"ה).

תפיסת האקדמיה את תפקידה

בעבר אישרה האקדמיה מילים חדשות רק אם הן התאימו לכללי הלשון הקפדניים והמדויקים ביותר, בלי להתחשב במידת השקיפות של המילה. בן-חיים ניסח עיקרון זה בישיבה קנ (תשמ"ב) בקבעו כי האקדמיה צריכה לקבוע אם המונח מתאים לכללי הדקדוק ולא אם יבין מישהו את המילה בלא הסבר. בישיבה מ (תשכ"א) קבע ייבין כי אם תשאל האקדמיה תמיד אם מילה עשויה להתקבל או לא, 95% מהדיונים יהיו מיותרים.

בעבר ראתה האקדמיה בעבודתה פעילות חינוכית ממדרגה ראשונה; בשנים האחרונות כבר אין יומרה לכך, ויש היענות רבה יותר לבקשות הדוברים ולטעמים. אמירות ברוח אלה שנשמעו בישיבה פג (תשכ"ח): 'יש לדרוש מאנשי קול ישראל לשון מופת, לשון שמדבריה יימנעו מכל צורה, מכל מטבע לשוני שיש עליו עוררין, שגם אם אפשר למצוא לו היתר לשימוש בחיי יום-יום כדעת המקילים, אין להכשירו לגבי לשון משודרת שצריכה לחנך את הציבור שלנו או את האומה כולה', אינן נשמעות עוד בישיבות המליאה. גם אמירות שיש בהן סוג של התנשאות של ידענים שאינם מעריכים את ידיעות הציבור, כגון בישיבת המליאה סג (תשכ"ד): 'תפקידה של האקדמיה הוא לשמור על הלשון העברית הקיימת ולא להיגרר אחר חידושים של אנשים שלא קראו ולא שנו ולא למדו עברית וחוש לשונם הוא גרמני או אנגלי', או בישיבה קט (תשל"ב): 'אין לנו עסק בעם מגובש בעל מסורת רצופה; אנו פועלים בעם העשוי טלאים טלאים, ואין תווית המדינה מחפה ומכסה על העובדה הזו. העם זקוק להדרכה' אינן נשמעות עוד. ביטויים כגון 'בורות הפסיכולוגים' ו'בורות הציבור' (בן-חיים, ישיבה קמ, תשל"ט) 'יחשבו, יש להניח, ברבות הימים בלתי תקינים מבחינה פוליטית, וודאי שלא ייאמרו עוד.

חשוב לציין שלמרות הרוחות החדשות המנשבות באקדמיה, עדיין אין היא מנסה בקרב הדוברים את המילים המובאות לאישור בטרם תקבע אותן. אין לאקדמיה קבוצת אנשים מחוצה לה המשמשים נסיינים או מחווי דעה באשר לחידושים המוצעים.

התלבטויות לגבי יכולת האקדמיה לשרש מילים המקובלות בציבור ולהטמיע מילים חדשות

בישיבות רבות הדנות במילים הרווחות בדיבור, אך אינן בנויות על-פי כללי הדקדוק, נשמעות דעות המביעות ספקות ביכולת האקדמיה לעקור. כנגדן מושמעות גם דעות המביעות ביטחון ביכולת האקדמיה לשרשן ולהטמיע את מיליה. השאלה העומדת לדיון, לפי דותן (ישיבה קח, תשל"ב) אינה דקדוקית אלא שאלה של מדיניות לשונית: יש מילים הקיימות במציאות הלשונית כמה שנים ויש להכריע אם האקדמיה משלימה עמן, מתעלמת מהן או נלחמת בהן. קדרי סבר שטוב שיש עיקרון שכדאי לנהוג לפיו; אבל צריך לדעת שגם מעקרונות טובים אפשר לפעמים לסטות. יכול להיות עיקרון שחייבים להתחשב במציאות הלשונית החדשה, ובלבד שהמציאות החדשה אינה באה לסתור מציאויות לשוניות קדומות.

הנה דוגמות לספקות: בישיבה סג (תשכ"ד) נטען כי אין קל מלפסול מילה, אך בכך היא לא תיעקר מן הלשון, והקהל יוסיף להשתמש בה. ההחלטה לפסול מילה שקנתה לה כבר אחיזה בצבא, המוסד המשפיע ביותר על הנוער, לא תשרש את המילה. כן נטען שאין טעם שהאקדמיה תגזור גזרות שהציבור לא יוכל לעמוד בהן. בישיבה קח (תשל"ב) נאמר שככל שתתמהמה האקדמיה בהחלפתו של ביטוי חדש ההולך ומשתרש, יקשה לעקרו. יש מילים רבות במילון העברית החדשה, ולא רק המדוברת, שבועדת האקדמיה לא ימצאו אבל הן קיימות בלשון. דותן הציע להביא לדיון מילים בעייתיות רבות שאסור לאקדמיה להתעלם מהן. האקדמיה כבר איחרה את המועד להילחם בהן אחר אפס-מעשה של שנים רבות. במקום להילחם בהן בתחילת דרכן ובאופן פעיל, התעלמה האקדמיה מהן, וכך איחרה את המועד. בישיבה קנ (תשל"ב) היו שהציעו לאשר מילה בדיעבד. על כך הגיב בר-אשר: "יש בדיעבד ויש מלכתחילה, אבל כל ה"בדיעבדים" מצטרפים ל"לכתחילה" אחד גדול. האקדמיה עשויה למצוא עצמה מטה את לבה למה שבא מבחוץ ונמצאת מרחיקה וממיתה הרבה מאוד צורות אחרות. אפשר לוותר ולאשר מילה אחת או שתיים, אבל בקצב של מילה או שתיים לישיבה אפשר להגיע למאות מילים, וצריך לדעת לאן אנו מוליכים את העברית".

בישיבה קסד-קסה (תשמ"ד) היו שהביעו דעתם שמתן צו לצה"ל להפסיק את השימוש במילה שלא אושרה לא יועיל; אי אפשר לעקור מילה שהספיקה להשתרש ולא יועילו המחאות: גם אם האקדמיה תאמר שהדבר אסור, החיים לא יקלטו את האיסור.

בישיבה קנ (תשל"ב) הובעו שלושה נימוקים לאישור מילה מסוימת: (א) היותה רווחת; (ב) היותה יצירה של העם; (ג) דוגמות מן העבר המוכיחות שההתנגדות לאישור מילה לא שרשה אותה, וברבות הימים המילים השגורות ניצחו.

הנה דוגמות לאמונה בכוחה של האקדמיה להשפיע: בישיבה סג (תשכ"ד) הושמעו דעות שאין לתת הכשר למה שהבריות אומרות; תפקידה של האקדמיה לכוון את התפתחות הלשון ולא ללכת בעקבות הדוברים. בן-חיים דיבר נגד הדעות הפסימיות לגבי תוקפן של החלטות האקדמיה וסיכוייהן להיקלט. לאקדמיה קשר לקהל הגדול באמצעות אנשי המקצוע ורשות השידור, ולכן החלטותיה נטמעות ומילים שהיא פוסלת נפסלות. בישיבה עה (תשכ"ו) נאמר כי יש עוד 'חטיבות יישוב' המקשיבות להחלטות האקדמיה: המורים בבתי הספר, משרדי המדינה והרשויות. האקדמיה אינה צריכה להיתפס לייאוש. עליה להחליט, להסביר ולפרסם; זו חובתה. בן חיים אמר בישיבה

פט (תשכ"ט) כי לא כל כך נכון לומר שהאקדמיה מחליטה והקהל נוהג כמנהגו; כעבור שנים רואים שהחלטות האקדמיה מתקבלות. המילה 'אמרכלות', לדוגמה, הייתה בתיק שנים רבות, עד שהפכה להיות מילה כללית. בישיבה קנ (תשל"ב) נטען כי הטיעון שהמילה השתרשה בדיבור מסוכן לאקדמיה. העם זקוק להדרכה. היו מילים שנשתרשו שנים, ואחר כך נעלמו, בין שפסלה אותם האקדמיה, בין שהעיתונאים חדלו להשתמש בהן. צריך להתחשב בעובדה שמונח קיים, אך אין זה שיקול מכריע. דרושים לאקדמיה כלים שיאפשרו לה להתערב התערבות מהירה יותר בתהליכים השליליים בחיי הלשון. הידיעה השטחית של הלשון בגלל מצב ההוראה בבית הספר גורמת ששימושים שטחיים ומפוקפקים נקלטים, הולכים ומתפשטים. בישיבה רע (תשמ"ו) נאמר שתפקידה של האקדמיה אינו לקבל את שקבע הציבור אלא לחוות דעתה בשאלות הלשון ולקבוע קביעות שהציבור ינהג לפיהן. יש לשקול אם המילה נחוצה ואם היא פוגעת בלשון. בישיבה קסד-קסה (תשמ"ד) נאמר כי צה"ל הוא ממוסדות המדינה ורשויותיה המצווים לקבל את הכרעות האקדמיה. יש רק לפנות לאחרים שיקפידו שלא להשתמש במילה שלא אושרה, ואין ספק שיקשיבו. בישיבה קנ (תשל"ב) היו שסברו כי בתנאי הארץ המשובשים, הנימוק שמילה 'מקובלת' אינו נימוק. אנשים מחכים לשמוע את דבר האקדמיה, ובלבד שהיא תאמר את דבריה באומץ לב ולא מתוך רפיון. לדברי בן-חיים, אין האקדמיה צריכה לשים לב אם כבר נתקבלה המילה או אם ישמעו בקולה, עליה לעשות מלאכתה נאמנה.

בישיבה מ (תשכ"א) הצביע רבין על אסטרטגיה בעייתית של האקדמיה, שעלולה אפילו לפגוע במימוש יעדיה: 'אם אנו רוצים להחדיר מילה חדשה שתהיה מוצלחת יותר מן הנוהגת, אני מציע שאם לא נמצא מילה מוצלחת, לא נחליט... אם נציע מספר מילים לשימוש כללי, שלא יתקבלו בקהל, יתייחס הקהל בשלילה לכל המילים שיוצעו.'

המצב עד אמצע שנות השמונים

בעבר נחשבה יצירת שורש חדש משם עצם על ידי הפיכת תחילית שם העצם לעיצור שורש כדי ליצור מילה חדשה לדרך לא ראויה. רק במקרים נדירים של חוסר ברירה אושר שורש חדש כזה.

התנגדות להפיכת מ"ם תחילית למ"ם שורשית של שורש חדש

בישיבה מב (תשכ"א) דנו במונח 'למשמע' (to discipline). בדיון הובעו התנגדות 'לעשות את לשוננו אנגלית או גרמנית' ואזהרה שלא להיגרר אחרי לשונות אירופה: בעברית אפשר להביע את הרעיון בשתי מילים: להטיל משמעת. הפועל 'למשמע' נדחה.

בישיבה נה (תשכ"ג) הוצעו המילים 'מיקם' ו-'מיקום' (to place; placing). בדיון הובע ערעור על ההצעות משום שיש בהן היגררות אחרי הלעז והוצע להשתמש במונח בן שתי מילים - 'קביעת מקום'. הובע החשש כי בעוד עשרים שנה יהיו כמה מאות מילים כאלה, ואילו בתקופת המקרא היו בסך הכול אחת או שתיים כאלה. המילה 'מיקם' נדחתה.

בישיבה נו (תשכ"ג) דנו במונחים 'למרכז' ו-'מרכז' (to centralize; centralization). בדיון הובעה הסתייגות מן הרעיון להוסיף בניין בתחילית מ', הוספה שתייצר ערבוביה איומה: 'למכתב' במקום 'לנסח מכתב'. בדיון נטען כי שורשים מרובעים יש ליצור רק כאפשרות אחרונה. היו שהתנגדו לגזירת פעלים חדשים משמות, היו שחשבו כי 'מרכז' גרוע כ'מיקם', והיו שלא ראו במה גרוע 'מרכז' מ'התפלמס', 'קטרג', 'התמקח', 'מוספר', 'מושקף' ועוד. בן-חיים התנגד למה

שהוא ראה נטייה ההופכת את דרך המלך - שורש משולש - לצדי הדרך ודרש להילחם בה. הוא ראה בשורש מרובע 'נָנַע', גם בשל האפשרויות המועטות שהוא מאפשר ליצירת שמות, עובדה שתגרום לדלדול רב בלשון. אחד המשתתפים סיכם את הדברים: 'כולנו נחייב את דעת בן-חיים כל עוד נוכל ללכת בדרך גזירת שורשים שלשיים'. הפועל 'מְרַנֵּד' התקבל.

בישיבה סג (תשכ"ד) נידונה המילה 'מיקום' במשמעות locating, sitting. הוועדה למונחי גאוגרפיה ביקשה לתת למילה הכשר במשמעות אחת בלבד: 'ייעוד מקום לעצם שעדיין אינו נמצא במרחב'. בישיבת המליאה נאמר כי 'מיקום' הוא חידוש נועז במקצת מבחינת דרכי החידוש של האקדמיה וכי פעלים חדשים דוגמת 'התמזרח' ו'למזרח' שוללים מן העברית את יופייה המקורי ואת כוחה ונותנים סמכות לכל דורסן להוסיף ולחדש. בדרך זו עוד יאמרו 'להתמגבע' במקום 'לחבוש מגבעת'; 'להתמעל' במקום 'ללבוש מעיל'; 'לספסל את האולם'; 'לשלחן את החדר'. הדיון היה סוער ונרגש, ובין היתר נאמרו בו מילים אלו: 'אנה אנו באים? הוו מתונים בדין זה של יצירת פעלים משמות'. בישיבה עה (תשכ"ו) דנו בפועל מְקַד (to focus). היו שהתנגדו התנגדות נמרצת לדרך תצורה זו המתרבה מיום ליום ותגרום עוד שיאמרו 'למשב' את הקיבוצים. לדעתם, זו שגרה רעה שנשתרשה, והיא משנה את אופייה של הלשון. בן-חיים אמר כי מהבחינה הבלשנית הטכנית אין איסור לנהוג כך, אבל עושים זאת רק משום שבאנגלית יש מילה אחת; זו היגררות אחרי האנגלית. הצעות אחרות היו 'לכוון למוקד' או 'להוקיד'. היו שאמרו כי אם הפועל דרוש לאנשי המקצוע צריך לאשרו, כי הנה בלשונו לעם קס"ו הראו שהיו 'מיקום' ו'התמקם' כבר לפני 600 שנה. הפועל 'מיקד' התקבל.

בישיבה עו (תשכ"ז) הוצע שם הפעולה מכול (containerization) - אריזה במכולות. בישיבה נטען כי הריבוי בצורות גזרות כאלה ייצור דקדוק חדש. בן-חיים טען כי יש כאן שאלה של הרחקת הלשון ממקורותיה. לדבריו, יש להצטער שנוצרים יותר מדי שורשים חדשים שאינם צורכה של העברית כשלעצמה אלא חיקוי לאנגלית. בהצבעה נדחה 'מכול'.

התנגדות להפיכת ת' תחילית ל-ת' שורשית של שורש חדש

בישיבה לח (תש"ך) הובאו לאישור המילים תְּעַד (to document) ותְּעוּד (documentation), מילים שהארכיונאים משמשים בהן. הארכיונאים דרשו לקבוע מונח אחד ולא צירוף מילים. קשה למצוא מונח עברי המביע את כל המשמעויות המבוטאות במונח האנגלי. טורסיני אמר: 'לשונו עוד תתפתח ומוטב שהיום לא נלך עד הסוף, אלא נסתפק בדבר הדחוף (תיעוד)'; גם אורבך אומר: 'לפי שעה אפשר להסתפק ב-תיעוד. הדורות הבאים יבואו ויוסיפו, אם יהיה צורך בכך'. תיעוד התקבל; הצעת 'תיעד' הוסרה.

בישיבה לט (תש"ך) הוצעו המונחים: תחזוקה (maintenance); ו-תְּחַזֵּק (to maintain). השם 'תחזוקה' מקובל, רווח ואין עליו עוררין. החידוש הוא בפועל. בשל ההתנגדות לחידוש זה הוצע במקומו הצירוף 'החזיק במצב תקין', וכשאינו מקום להבנה מוטעית גם 'קיים'. 'תחזק' נפסל. בישיבה נה (תשכ"ג) הובעה הדעה שחברי המליאה מרבים בחידושי מילים משמות גזרי פועל ומהם חוזרים ויוצרים פעלים. במקום 'להגביר' או 'לגבר' את הצבא נתחדש 'תגבר'. הובע החשש כי בעוד שנים מספר המילים שחודשו בדרך זו יהיה מאה או יותר.

בישיבה סב (תשכ"ד) קבע ייבין כי השימוש הנפרז בבניין 'תפעל' הוליד 'ממזרים' מיותרים לגמרי: משתמשים ב'תפעל' ו'תפעול', במקום שהיה אפשר להשתמש בהפעיל הפשוט: הפעל,

הפעלה, וכך נולד לאחרונה מה שהוא כינה השיקוץ 'תגבר', 'תגבור', במקום שאין בו כל צורך. אפשר להסתפק ב'הגבר', משלוח תגבורת.

בישיבה עא (תשכ"ו) מוצעים הפועל 'תְּדַרְךְ' ושם הפועל 'תְּדַרְךְ'. בדיון הובעו התנגדויות למונחים אלו: אין בהם כלום כדי להוסיף על משמעותם של 'הדריך' ושל 'הדרכה'. מי שרוצה להבליט במיוחד את אופייה של ההדרכה הזאת, יאמר במפורש במה הוא מדריך, כגון שהוא מדריך את הטייס בפרטים הטכניים של טיסתו או שיאמר 'נתן תדריך' או 'מסר בידו תדריך'. הוחלט כי אין צורך בפועל מרובע חדש זה, והוא יימחק מן המילון למונחי המטאורולוגיה, על אף שימוש הרב בצבא. (נעיר כאן של'תדרוך' כיום יש משמעות מיוחדת - briefing, ובשנת תשנ"ב אכן אושר המונח במשמעות זו).

גם ההתנגדות רבת השנים ל'תסכול' (שהחלה בימי ועד הלשון) נבעה מההתנגדות ליצירת שורש מרובע חדש הפותח ב-ת'. במקומה הומלץ על 'מפח נפש', כמצוי במילונים משנת 1942.

התנגדות להוספת א' תחילית לשורש

בישיבה ס"ב (תשכ"ד) קבע ייבין כי הנוהג של השנים האחרונות לחדש מונחים על משקל מקור 'אפעל' הארמי: אחזקה, אספקה, אזכרה - בהבדל משם הפעולה החזקה, הספקה, הזכרה - הוא נוהג רע שמקורו בתביעה לקבל החלטות מהירות ופסקניות.

בישיבה סח (תשכ"ה) שדנה ברשימת מונחים של משחק הנוצית (כדורית משחק שתקועות בה נוצות והמשחקים חובטים בה במחבט), נקבע המונח 'אצבוע' - שימוש באצבעות לשם הבאת המחבט לידי המצב הדרוש למכה הרצויה. המונח 'אצבוע' (fingering) אושר עשר שנים קודם לכן במילון למונחי מוזיקה. בדיון הובעה הדעה כי 'אם מכל עיצורי שם, שנגזר מפועל, ייווצר פועל חדש מרובע, העברית תתבלבל... אין סיבה להיגרר אחרי בולמוס הקיצור של דוברי האנגלית'. התומכים בחידוש נימקו זאת במציאותה של מילה גזורה מן 'אצבע' בצרפתית ובגרמנית. כבר יש פועל אחר מן 'אצבע' - הצביע. המונח 'אצבוע' התקבל.

בישיבה עו (תשכ"ז), דנו במונחי צילום, והובא לדיון הפועל to sensitize שעניינו עשיית החומר לרגיש להשפעות כימיות או פיזיות מסוימות. ההצעות: ארגש, רגשש, שרגש, מרגש. בהצבעה זכה רגש, ארְגֵע־לִפִי שיש לו עוד משמעות.

בישיבה רע (תשמ"ו) אושר הפועל 'החסין' במשמעות 'הכנס דברים לשמירה במחסן ונדחה 'אחסן', למרות שימושו הרב בציבור. בן חיים אמר כי אחת הבעיות של לשון ימינו היא השתלטותו המוחלטת של בניין פיעל על הלשון, וריבוי השורשים המרובעים קשור בכך. שימוש בשורשים מרובעים ממית משקלים רבים שניתן היה להשתמש בהם, כי המרובעים מאפשרים שימוש רק בפיעל ובהתפעל. בן-חיים טען כי אינו מבין מה ההבדל בין 'אזכור' ל'הזכרה' בבואם בעיתון. המונח 'אזכור' נוצר אך ורק למטרה טכנית, אך השתלט על הלשון והוא גורם לה דלדול. 'אחסן' לא אושר. בכמה מילונים וב'למד לשונך' (קנב) הודגש 'החסין ולא אחסן' (לימים הוא אושר - ראו להלן).

התפתחויות חדשות

בעניין גזירת שורשים תנייניים

משנת תשנ"ה מתחיל להסתמן שינוי במדיניות האקדמיה כלפי שורשים גזרי שם. ההתנגדויות הרבות שנשמעו בעבר בישיבות שהוצע בהן לאשר שמות גזרי שמות פחתו מאוד.

בישיבה רג (תשנ"ב) עולים לדיון המונחים 'תחקור' ו'תדרוך', אך מתברר כי מונחים אלו כבר אושרו באקדמיה במונחי אוצר אונסק"ו, ואין צורך לדון בהן שוב. בישיבה ריט (תשנ"ה), בדיון בהצעת המונח מְדָבֹר (desertification), נאמר כי אין כל בעיה דקדוקית במונח המוצע. מן המילה 'מרכז' יש 'מרכז' ומ'מספר' - 'מספור'. כן נטען כי 'מדבור' כבר משמשת במחקרים שנכתבו בנושא. המילה 'מדבור' נתקבלה. וכך בישיבה רכא (תשנ"ה), בדיון בהצעת מְחָדָש (refurbished), מוצע גם 'ממוחדש' על משקל 'ממוחזר', להבעת ה-re שבמונח האנגלי. בדיון אין התנגדות להוספת מ' לפועל. בהצבעה 'מוחדש' ו'ממוחדש' מקבלים אותו מספר קולות, והנשיא מכריע בעד 'מוחדש' ולא 'ממוחדש'. בישיבה רכה (תשנ"ו), בדיון בהצעה 'מדרוג' (rating), עלה שוב הוויכוח הנושן בעניין השורש התנייני. הובעה הדעה כי מוטב לקבל מילה הגזורה משורש תנייני הרווחת בציבור מלקבל מילה אחרת שתנוח על משכבה במילון, ואיש לא ישתמש בה. המילה התקבלה באיגוד המפרסמים ואין טעם לצאת נגדו. בדיון מדובר בפירוש על קבלה, מחוסר ברירה, של המילה הרווחת: 'מדרוג' נתקבלה.

בשנת תשנ"ה מתקבל פועל חדש בתחילית ת' שאף אינה נגזרת משם עצם אלא מוספת לשורש תלת עיצורי: בישיבה רכ (תשנ"ה) דנים בפועל 'תִּכְתֵּב' ובשם 'תִּכְתֹּב' לפעולת ההעברה של טקסט מוקלט לכתב. אורנן בדק ומצא חמישים פעלים מסוג 'תִּכְתֵּב', וכולם גזרי שם המתחיל בתי"ו: לתארך, לתזמר, לתרבת. מילה אחת שהמשטרה מתרגמת מאנגלית - לתשאל (to inquire) - יוצאת מן הכלל. דרך תצורתה הפירה את הכללים והוסיפה עיצור לשורש. משום ש'תכתב' אינה נגזרת מ'תכתב', יש באישורה החלטה בעלת משמעות דקדוקית יוצאת דופן שיש בעברית עוד בניין פועל. אפשר באופן עקרוני לקחת כל שורש בן שלושה עיצורים ולהוסיף בראשו את העיצור תי"ו. אורנן מתנגד לתצורה זו ואומר: 'אנחנו, השמרנים כביכול, עושים מהפכה בלי לדעת. זה דבר שצריך לתת עליו את הדעת. לא ייתכן לשבת כאן ולדון אם המילה בעלת צליל יפה, ולהכריע ברוב של שמונה בעד ושבעה נגד. זאת החלטה גדולה מכדי להחליט עליה כבדרך אגב; זאת צריכה להיות החלטה שתתקבל בוועדת הדקדוק ותידון דיון מקיף במליאה'. לדעת אבנר, אין הַגְנָזָה (מקור היצירה) של המילה חשובה. בדיעבד נוצר כבר הבניין הזה; הוא עוד ייכנס ללוחות הפעלים. השפה עשתה את המהפכה הזאת בלעדינו, אמר. בהצבעה נתקבל 'תִּכְתֵּב'.

שלא כדרך הקלסית של יצירת מילים חדשות משורש תלת עיצורי, בתשס"ז נקבעו שלוש מילים חדשות הבנויות מהוספת א' תחילית לשורש, כלומר בדרך של יצירת שורשים מרובעים חדשים. אין ה-א' המוספת בהם לשורש נגזרת משם עצם, אלא היא מוספת לשורש. הנה המילים: אֶפְשׁוּט (פופולריזציה); אֶפְחוּת (פעילות הנעשית כדי לקדם מענה לאסון ולהפחתת הנפגעים); אֶכְשׁוּר (housekeeping), וקדמו להן אחזור (retrieval) ו-אתחול (initialization) בעיבוד נתונים. יש כאן המשך התהליך שהחל באישור 'תִּכְתֵּב'.

אימוץ מילים שנפסלו בעבר

משנת תשנ"ד ואילך חל שינוי במדיניות האקדמיה כלפי מילים מחודשות הנפוצות בציבור. אחרי שנים רבות של התנגדות, האקדמיה מתחילה לאשר מילים כאלה גם כשאינן מתאימות לכללי התצורה המסורתיים של העברית, מילים שבעבר פסלה אותן. התברר שאחיזתן המוצקה של המילים בפי הדוברים לא אפשרה את שירושן ואת הטמעתן של מילים אחרות שטבעה האקדמיה

או שהמליצה עליהן.

המילה ישום נפסלה בישיבה כז (תשכ"ח) בשל שורשה המדומה יש"ם, כנראה על-פי ויישם בארון במצרים, ויישם לפניו לאכול' (צורות מוזרות מהשורש שו"ם). בישיבה פג (תשכ"ח) דנו שוב במילה זו. האקדמיה קבעה בפירוש שאין המילה נכונה, ובכל זאת מוסיפים להשתמש בה בכל פקודות צה"ל, בעיתונות ובספרות החדשה. בישיבה מובעת הדעה כי יש לפנות בעניין זה לממונים על הנושא בצה"ל ואין ספק שיקשיבו. מנגד נשמעה הדעה שהאקדמיה מאחרת את המועד ומתעוררת רק כשהמונחים הולכים ומתאזרחים וכבר קשה לעקרם. קשה יהיה לשרש את ויישום אחרי שנכנס אפילו למילון אבן-שושן, ומוסדות באוניברסיטה נקראים ויישום. היו שניסו להכשיר את המילה במתן דוגמות לשורשים הנוטים על דרך פ"י ועל דרך ע"ו/י (יעץ - עוץ; יגר - גור; יצר - צור). בן-חיים אמר כי הוויכוח אינו על השורש ולא על חילופי גזרות אלא על העברה טכנית של המשמעות בלשון האנגלית אל העברית. הוא הביע חשש שיחדלו להשתמש ב'שימש' וימירוהו ב'יישם', כפי שקורה פעמים רבות כשמונח בתחום מסוים עובר לשימוש כללי והמילה הוותיקה נדחקת. בן-חיים סבור היה כי טענת 'איחרנו' אינה טענה. גם בעבר ועד הלשון - וכיום האקדמיה - 'פיגרו', ובכל זאת הצליחו כעבור שנים בתיקוניהם. המחייבים מאונס מסתמכים על שימוש המילה בקרב מורי האוניברסיטה. אבל רבים מהמלומדים אינם יודעים עברית והם מתרגמים מונחים בצורה גרועה; האקדמיה צריכה להילחם בכך. אם תינתן הסברה נאותה, יקבלו את הדין גם המלומדים. בישיבה קנח (תשמ"ב) חוזרים לדון ב'יישום'. ההתנגדות ל'יישום' נובעת מהעברת כל ההוראות של apply כפי שהן באות באנגלית לעברית. לטענת הדוברים בישיבה, יש כאן הליכה בעיניים עצומות אחרי האנגלית שבה ל-apply יש גם משמעות מופשטת וגם גשמית. במקום ויישום התקבל השמה. בישיבה קסד-קסה (תשמ"ד) עלה שוב הדיון בנושא, משום שהחלטת האקדמיה לטבוע את 'להחיל' במשמע to apply לא נתקבלה בציבור. הדעה הייתה שאין שום סיכוי להיפטר מ'יישום' ולכן חובה לאשרו. כך אושרו 'ליישם' ו'יישום'.

בישיבה נו (תשכ"ד), בדיון בראשי התיבות דו"ח וביצירת הפועל 'לדווח', אמר בן חיים: 'המילה היא דין וחשבון', ואילו דו"ח היא ראשי תיבות. אם נחליט על הפועל "לדווח", ניתן לראשי התיבות מעמד של מילה. אני חושב שלא כל מה שמצוי בציבור האקדמיה מאשרת. עדיין לא הגיעה השעה לכך, שהאקדמיה תענה על כל דבר על כורחה אמן'. בהצבעה התנגדו להסרת הגרשיים וליצירת הפועל 'דווח'. בישיבה קסד-קסה (תשמ"ד) הוחלט על אישור הפועל 'לדווח'. הנימוק העיקרי הוא שימושו הרב בציבור.

בישיבה רע (תשמ"ו) אושר הפועל 'החסין' במשמעות 'הכנס דברים לשמירה במחסן ונדחה אֶחָסֵן', למרות שימושו הרב בציבור. בישיבה רנ (תשנ"ב) הוחלט לקבל את 'אֶחָסֵן' ו'אֶחָסוֹן' לצד 'החסין' ו'החסנה'.

המילה תדמית נקבעה לתרגום 'שבלונה'. לתרגום 'אימאז' המליצה האקדמיה על המילים: דיוקן, דמות, רושם, פרוץ (תשכ"ח). ב'למד לשונך' עה (תשל"ב) נכתב: המשתמש לתרגום 'אימאז' במלה 'תדמית' - משתבש. אולם בתשנ"ד אושרה 'תדמית' במשמעות 'אימאז'. הצירופים 'הסרה זמנית' או 'הסרה לזמן' (suspension) נקבעו בישיבת לט (תש"ך) לשימוש כשמדובר בבני אדם, והמילים 'תלייה' 'התליה' - כשמדובר בהקשרים אחרים, כגון התליית יחסים דיפלומטיים. הצעתה הראשונה של הוועדה הייתה 'השעה' 'התלה'. 'השעה' נדחתה. בישיבה קלח (תשל"ט), בהשפעת התפשטות המילה 'השעה' בפי הדוברים, הוחלט לאשר 'השעה' לגבי

בני-אדם. בישיבה הובע חשש שהבחנה זו לא תתקיים ויאמרו גם 'להשעות החלטה'. ואכן, כעבור שנים, בישיבה רלא (תשנ"ז), אושרה השעיה לשימוש בכל ההקשרים.

המילה 'אפיק' נקבעה לתרגום channel; וכך מובא במילוני האקדמיה (קשר ואלקטרוניקה תש"ל). בישיבה רל בתשנ"ז הוחלט לאשר גם 'ערוץ'. משרד התקשורת התנגד שנים לשימוש ב'ערוץ' במובן channel, אולם בתשנ"ז הוחלט בצוות המינוח וההגדרות של משרד התקשורת שבשל השימוש הנרחב ב'ערוץ' במוסדות המדינה ובציבור הרחב אין ברירה אלא לקבלו. האקדמיה הלכה בעקבות משרד התקשורת.

האקדמיה שינתה מונח שטבעה שלוש שנים לאחר אישורו, בשל התנגדות הציבור: בישיבת מליאה ריד (תשנ"ד) נבחרה המילה 'תזכור' (credit), ולא 'מזכה'. בישיבת מליאה רלא (תשנ"ז) נאמר כי 'תזכור' עוררה התנגדות בציבור הפונים לאקדמיה והוחלט להביאה לדיון נוסף. בהצבעה התקבלה מְזָכָה.

בישיבה רנד (תש"ס) הוחלט כי השימוש ב'התראה' בהוראת 'הודעה מוקדמת' אינו בהכרח רצוי, אך אין טעם לפסלו.

בישיבה בתשנ"ז אמר דותן: 'החלטנו ש-frustration יהיה 'מפח' ועמדנו בהחלטתנו זו שנים רבות, ולאחר שנים (בתשנ"ד) לא התביישנו, וחזרנו וקיבלנו את קול ההמון, וקראנו לזה 'תסכול'. בישיבה פז (תשכ"ח) דנו ב'עיתוי' (timing). המילה 'עיתוי' הוצעה מפני שהיא מקובלת בעם וגם מפני שחברים בוועדת הדקדוק חשבו שאפשר לקבל את 'עיתוי' אם היא תיגזר לא מ'עת' אלא משורש חדש המבוסס על המילה עָתָה. היו שטענו כי שירוש 'עיתוי' מן הדיבור אינו אפשרי. בן חיים מערער על כך, ולא מנימוקים דקדוקיים, שכן תמיד אפשר למצוא נימוקים דקדוקיים כדי להכשיר וכדי להטריף. לדעתו, אסור לשעבד את העברית לשפה האנגלית. אין מונח timing בצרפתית או בגרמנית. כל עוד יוצרים מילה ששורשיותה קיימת - ניחא, אך אין צורך ליצור פועל גזור מן 'עת'. בהשפעת תצורה כזו עוד נאמר 'לילוי' מ'לילה'. 'עיתוי' נדחתה. בישיבת מליאה רנה (תשס"א) אושרה 'עיתוי' על-פי הצעת ההחלטה של ועדת הדקדוק.

בישיבה לו (תש"ך) נקבע כי taxation הוא 'הטלת מסים' ולא 'מסוי'. ההחלטה התקבלה ב-19 קולות, ללא התנגדות. הנושא חזר לדיון בישיבה פ"ז (תשכ"ח) ושוב דיברו נגד הנטייה לשעבד את העברית לאנגלית ולתרגם כל מילה באנגלית במילה מקבילה בעברית, ולא בצירוף מילים המתאים לעברית ולמקובל בה. ואילו בישיבה רנה (תשס"א) אושרה 'מיסוי' על-פי הצעת ההחלטה של ועדת הדקדוק. השפיעו על החלטה זו שמות הבנויים בשינוי שורש (תעוזה, מָסָס, מָשָט).

בישיבת מליאה לט (תש"ך) נפסלה המילה 'גיבוי' (backing). הנימוק היה אי התאמת הצורה לשורש (על דרך גב"י, ולא גב"ב). המילה שנקבעה לעניין זה - 'תימוכין'. במקורותינו ל'גיבוי' המשמעות 'גביית כספים'. בשנת תשס"ג 'גיבוי' אושר. לפני כן אושר 'גיבוי' במחשבים (back up).

הצירוף 'המתקת מי ים' נקבע בישיבה לו (תש"ך) ל'הכשרתם של מי הים לשתיה ולהשקאה' התקבל ב-19 קולות בלי כל התנגדות, ו'הִתְפָּלָה' נפסלה. הטענה היתה שמים שניטלה מהם מליחותם אינם תפלים; 'מתוק' משמש במקרא ובלשון חז"ל גם בהוראת 'ערב' 'טעים', והוא התואר הרגיל למים הטובים לשתיה. כעבור שנים, בתשס"ג, אושרה 'התפלת מים'.

ב'למוד לשונך' (תשכ"ז) יש הבחנה בין 'שֶׁק' (cheque) לבין 'המחאה' (assignment). בישיבה רפג (תשס"ה) אושר הכתיב 'צ'ק' לצד 'שֶׁק', וכן אושרה 'המחאה' גם במשמעות 'צ'ק'.

החלפת צורת מילה שהוחלט עליה באקדמיה בצורתה הנהוגה בדיבור (שנחשבה משובשת)

בישיבת מליאה רנה (תשס"א) מוצע להחליף את 'חִישָׁן' (sensor) שאושר (המילון למונחי גאודזיה, תשנ"ג) ב'חִישָׁן'. הצורה השנייה מצויה במקורות ובספרות יפה במשמעות 'הססן'. כן יש בה בעיה דקדוקית: אין דוגמה לשורש זה שבו ה-'י' עיצורית. לעומת זאת הצורה הראשונה כשרה: היא נגזרה מ'חִישָׁה', וכמוה 'חִישָׁן'. אך מילה זו מעולם לא נקלטה, ולכן טוענים כי אין טעם להילחם למענה, כי אם לא תאושר 'חִישָׁן' היום, תאושר בעוד חמש שנים... מנגד מובע החשש מהמגמה לאשר צורה אחר צורה על-פי הרווח בציבור. אם הצורה שקבעה האקדמיה והטיפה לה כל השנים טובה יותר, ראוי שלא לשנותה. בהצבעה הוחלט: 'חִישָׁן'.

בישיבה רסב (תשס"ב) עולה לדיון המונח 'נול'. ועד הלשון קבע נול. בציבור רווח 'נול'. בדיון אמר בלאו כי נקודת המוצא איננה הנוהג בציבור אלא החלטת ועד הלשון. כדי לשנות החלטה צריך סיבה טובה מאוד. דעה מנוגדת היא שקיום הצורה בפי הציבור ובמילונים גם אחרי החלטת ועד הלשון היא סיבה מספקת. דותן טען כי ניתן להכשיר את 'נול' מצד הדקדוק: יש לוח, לוז. כן הובעה הדעה שפעולות האקדמיה אינן צריכות להיות רחוקות מדי מן הנוהג בלשון. בר-אשר סיכם כי שינוי החלטות קודמות אינו דבר פשוט, וודאי שאין להקל בו ראש, אך אין ספק שהלשון החיה היא גורם שצריך להביאו בחשבון בכל החלטה שמקבלים. בהצבעה הוחלט נול.

כשצורת המילה נכונה אך משתמשים בה במשמעות שונה מן המשמעות שטבעה האקדמיה, אין האקדמיה מתערבת

בעבר, כשהשתמשו ב'תדמית' במשמעות 'אימאז' או במילים קרובות אחרות שלא במשמעות שאישרה האקדמיה, היא הביעה את התנגדותה לכך וכינתה תופעה זו 'שיבוש' או 'שגיאה חמורה'. בעשור האחרון האקדמיה אינה מתערבת בתופעות אלו.

ברשימת מונחי האקדמיה המונח 'מִפְגָּשׁ' משמש לציון מקום שהוא מפגש נהרות junction (גאוגרפיה, תשי"ט); מפגש מסילת ברזל (עם דרך) railroad (level) interchange (הנדסת דרכים, תש"ן). בישיבת מליאה רלח (תשנ"ח) הוחלט שלא לדון בשימוש הציבור ב'מפגש' במשמעות 'פגישה שנקבעה מראש'. השיקול להחלטה זו הוא התהליך הטבעי של התקרבות מילים והיתפסותן כמילים נרדפות. אין בְרָרָה אלא להסכים עם כך. האקדמיה יכולה לקבוע ש'עותק' שונה מ'העתק' (תשכ"ב) 'כנס' מ'כינוס' (תשכ"ח), 'קשר' מ'הקשר' (תשכ"ב) ו'ידע' מ'ידיעות' (תשכ"ח), אך מרגע שיצאו המילים מהאקדמיה והפכו לחלק מהלשון הכללית, אין היא צריכה להתערב.

מאז שנות התשעים יש משנה חשיבות לנימוק של שכיחות מילה חדשה בדיבור

בישיבה בתשנ"ו מוצעים 'פְּנֵמָת' (פגיעה נגיפית במערכת תנגודת) ו'כְּשֵׁלָת' ל-AIDS. בדיון נאמר כי אילו היה צריך לחדש מילה לאיידס כשהתחיל המונח להיות רווח, היה אפשר לקבוע מונח עברי במקומו, אך עתה הכול אומרים איידס, ו'אם נחדש מונח עכשיו, רק נוסיף עוד פגר למערכת הפגרים המצויה במילונים. חבל על ההתבזות ועל המאמץ. הוחלט להשאיר את המונח הלועזי. לעומת זאת, בשנת תשל"ח אושר המונח 'רְלָח' (רְשָׁמָת לב חשמלית) לאק"ג, ולא השאירו את המונח הלועזי. הנימוק של שכיחות לא היה מתקבל באותה עת.

בישיבה בתש"ס הוחלט שהגיית המילה לגן ילדים הפועל אחרי הצהריים תהא צְהָרוֹן ולא צְהָרוֹן.

ההחלטה הושפעה בעיקר מהגיית הציבור, אך נוסף גם הנימוק שיש מסורת גייה כזו במילה 'צהריים' (בדומה ל-'טֶהָרָה'). ועדת הדקדוק בחרה בצורה של קמץ קטן וחסר קמץ. המליאה העדיפה את צֶהָרוֹן.

בישיבה רכ (תשנ"ה) הוצעה המילה יְדוּעַן (celebrity) הרווחת במקומונים ובתקשורת בכלל. בישיבה הובעו התנגדויות לאישורה: ראו באימוצה הזדנבות אחרי גחמה אמריקנית - אהבה לחדש מונחים חדשים בהשפעת תעשיית הפרסומת והתקשורת; טענו כי מינוח-יתר מזיק; המילה החדשה תבטל את כל המילים מסביב לה, כפי שאירע בפועל 'אֵיש': אין עוד 'מינו מורה' ו'הרשמת תלמידים', אלא 'איוש כיתה' ו'איוש מורים'. כן טענו כי הצורן מצטרף בדרך כלל לאלמנט פעיל. הצורה 'ידוע' היא צורה סבילה, 'ידוען' הוא מי שאחרים מכירים אותו. בר אשר טען כי אין לחדש מילה ל'סלבריטי'. לדעתו, המושג יחלוף וכן המונח. אם נלך לפי צורכי המקומונים, נצטרך לחדש הרבה מילים מיותרות. השם 'ידוען' אושר.

בכלל, הנימוק לאישור מילה בשל היותה נוהגת בציבור הופך לנימוק מרכזי בדיונים: בישיבה ריד (תשנ"ד) מציעי המונח 'מנשא' הסבירו שהמילה כבר נוהגת בציבור, נפוצה ומשמשת בפי כול. איש מהמשתתפים לא התנגד לנימוק זה. באותה ישיבה, בדיון על מונח עברי ל'פנצ'רייה', הוצעו המונחים 'צמיגייה' ו'נקרייה'. אחד הנימוקים לאישור 'צמיגייה' הוא שהמילה 'נְקָר' לא נקלטה, ולכן יש סכנה שגם הגזירה החדשה לא תיקלט; לעומת זאת המילה 'צמיגייה' מצויה בשימוש. באותה ישיבה, לפני ההצבעה על המונח 'פְּתִיחַ', נאמר כי המונח כבר רווח זה שנים. בישיבה רכ (תשנ"ה), בדיון בהצעות 'כפיף' 'כפוף' (subordinate), מציינים כי המילה 'כפיף' משמשת אצל העוסקים במנהל ציבורי, וכדאי להביא זאת בחשבון. למרות זאת, בהצבעה נבחרה 'כפוף'. בישיבה רכד (תשנ"ה), בתרגום המילה 'קונצרן' מוצעות המילים: תשלובת, תאגודת, קונצרן. על 'תשלובת' נאמר כי מעלתה של 'תשלובת' הוא שהיא כבר משמשת.

מילים שנפסלו וטרם אושרו למרות תפוצתן הרבה

מילים כאלה הן: השלכה (projection - במובן הפסיכולוגי; המילים התקניות הן: תוצאה, השפעה, הד); תובנה (insight המילה התקנית: 'בוננות'); שמר-טף (בישיבה לט בתש"ך נקבע 'שומר טף', אחרי ש'יִנְטְרוֹנְאִי' ו'יִנְטְרוֹן' נדחו). לאחרונה ממש, בישיבה ב-3.11.08, אושרה בכל זאת המילה 'תובנה'.

בישיבה ריד (בשנת תשנ"ד) דנו במונח השגוי 'בידוק' המשמש תרגום ל-check-in בשלטים בנמל התעופה בן-גוריון. התרגום הנכון בעברית למונח זה הוא 'רישום' או 'הרשמה'. המילה 'בידוק' היא תרגום ל-checking. בהצבעה עם תום הדיון במונח הוחלט שלא להתיר את 'בידוק' על אף היותו מקובל, ובמקומו נקבע 'רישום'.

אפילו ארי אבנר, שבדרך כלל מצדד בקבלת מונחים רווחים, התנגד לאישור המונח 'בידוק' במשמעות check-in, כי התרגום ל'בידוק' מעיד על בורות בהבנת משמעות המונח באנגלית.

סיכום

עיון בזיכרונות האקדמיה ללשון העברית משנת תש"ך ואילך מלמד על שינויי מדיניות, מרחיקי לכת למדי, שחלו עם השנים באשר לעקרונות המנחים באישור מילים חדשות. בשנים האחרונות האקדמיה קשובה הרבה יותר למילים הרווחות בכתובים ובדיבור, פחתה ההקפדה הרבה על כללי

הדקדוק, ויש קבלה רבה יותר של השגור בפי הציבור. שכיחותה הרבה של מילה משמשת נימוק כבד משקל לאישורה, גם כשיש נימוקים לשוניים לפסילתה. נוסף על כך, רוב רובן של המילים שנפסלו בעבר הרחוק אושרו בחמש עשרה השנים האחרונות. נראה כי המעבר ההדרגתי מהקפדה דקדקנית לליברליות ולמתירנות מקורו בשתי תופעות: (א) חילופי-הגב' במשתתפים בישיבות אקדמיה. רוב האנשים שייצגו את השמרנות במיטבה ואת הנאמנות לדרכי התצורה הקלסית אינם משתתפים עוד בישיבות; (ב) הרוח הליברלית, המתירנית והסובלנית יותר, הנושבת בחברה הישראלית, וכן הפוסט-מודרניזם השפיעו במידה זו או אחרת על השקפת האנשים. הדעה שיש אמת אחת ודרך אחת לראות את השפה כבר אינה שולטת בכיפה, וכן יש ערעור על סמכויות למיניהן.

מקורות

- בהט, ש' (תשמ"ז). 'דרכה של האקדמיה ללשון העברית בחידושי מילים' לשוננו לעם, לח: 506-551.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, ז-ח (תשכ"ב) לשנים התש"ך-התשכ"א.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, ט (תשכ"ג) לשנת התשכ"ב.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, י-יא (תשכ"ה) לשנים התשכ"ג-התשכ"ד.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יב (תשכ"ו) לשנת התשכ"ה.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יג (תשכ"ז) לשנת התשכ"ו.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יד (תשכ"ח) לשנת התשכ"ז.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, טו (תשכ"ט) לשנת התשכ"ח.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, טז (תשל"ל) לשנת התשכ"ט.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יז (תשל"א) לשנת התשל"ל.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יח (תשל"ב) לשנת התשל"א.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, יט-כ (תשל"ה) לשנים התשל"ב-התשל"ג.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, כא-כד (תשמ"א) לשנים התשל"ד-התשל"ז.** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
- זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, כה-כז (תשמ"ז) לשנים התשל"ח-התשל"ט-התשמ"ם.**

- ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, כח-כט-ל (תשמ"ח) לשנים התשמ"א-התשמ"ב-התשמ"ג.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, לא-לב-לג-לד (תשמ"ט) לשנים התשמ"ד-התשמ"ה-
התשמ"ו-התשמ"ז. ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, לה-לו-לז (תשנ"ב) לשנים התשמ"ח-התשמ"ט-התש"ן.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, לח-לט-מ (תשנ"ה) לשנים התשנ"א-התשנ"ב-התשנ"ג.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, מא-מב-מ"ג (תשנ"ח) לשנים התשנ"ד-התשנ"ה-התשנ"ו.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, מד-מה-מו (תשס"א) לשנים התשנ"ז-התשנ"ח-התשנ"ט.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, מז-מח-מט (תשס"ז) לשנים התשס"ס-התשס"א-התשס"ב.
ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.
ינאי, י' (תשמ"ט-תש"ן) 'חידוש מילים בעברית', בתוך **לשונו לעם - קובץ לשנת ה'לשון,**
עמ' 254-258.
- למד לשונך: עלונים ומפתחות (תשנ"ד).** ירושלים: האקדמיה ללשון העברית.